

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

BİLİMSEL ARAŞTIRMA YAYINLARI 01
İlahiyat Serisi: 01

İSLAM HUKUK USULÜ
Prof. Dr. H. Yunus APAYDIN

Proje Editörü: Prof. Dr. Murat DEMİRKOL

Son Okuma: Tuğba GÜL

Kapak ve Mizanpaj: TAVOOS

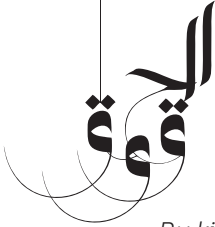
Baskı ve Cilt
ANKARA ÖZGÜR MATBAACILIKBASIM YAYIN DAĞITIM SAN. TİC. A. Ş.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: 0312.385 70 77 (Sertifika No: 46821)

1-3. Baskılar: 2016-2017 (Kimlik Yayınları)
9. Baskı: Kasım 2020 (2.000 adet)

ISBN: 978-605-82283-2-0

FCR Yayın Reklam Bilgisayar San. ve Tic. Ltd. Şti.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No:14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0 312) 310 08 60 – Fax: (0 312) 311 47 89 – E-mail: fcr@fcr.com.tr

© FCR Yayın Reklam Bilgisayar San. ve Tic. Ltd. Şti. (Sertifika no: 13178)

Bu kitaptaki yazıların bilimsel ve hukuki sorumluluğu yazarına aittir.

B
BİLAY

BİLİMSEL ARAŞTIRMA YAYINLARI
www.bilay.net info@bilay.net

PROF. DR.
H. YUNUS APAYDIN

İslam Hukuk Usulü

ÖN SÖZ	11

GİRİŞ

FIKİH USULÜ İLMİNİ TANIMAK	17
1. FIKİH USULÜNÜN TANIMI VE ANA KONULARI	19
1.1. Tanımı	19
1.1.1. Fıkıh Usulünün Tafsili Tanımı	19
1.1.2. Fıkıh Usulünün İcmâli/Lakabi Tanımı	23
1.2. Fıkıh Usulünün Ana Konuları	24
2. FIKİH USULÜNÜN İŞLEVİ	26
3. FIKİH USULÜNÜN TEDVİNİ VE TEDVİN METOTLARI	29
3.1. Tedvini	29
3.2. Tedvin Metotları	30
3.2.1. Fıkıh Usulü Yazımında İzlenen Metotlar	30
3.2.2. Fıkıh Usulü Alanında Bu Metotlara Göre Yazılmış Temel Eserler	32

BİRİNCİ BÖLÜM

DELİLLER: FIKHİN KAYNAKLARI	35
1. ASLİ DELİLLER: TEMEL KAYNAKLAR	39
1.1. Kitab: Vahiy Mahsulü Ana Metin	40
1.1.1. Kitab'ın Genel Muhtevası	40
1.1.2. Kitab'ın Tanımı	42
1.2. Sünnet: Ana Metnin Beyanı ve Beyan Sürecinde Oluşan Teamül	46
1.2.1. Sünnetin Genel Muhtevası	46
1.2.2. Sünnetin Tanımı	48
1.2.3. Sünnetin Kısımları	49
1.2.3.1. Yapısı İtibarıyla Sünnet	49
1.2.3.2. Rivayet Şekli İtibarıyla Sünnet	50
1.2.4. Haber-i Vâhid	52
1.2.4.1. Haber-i Vâhidin Hücetliğinin Gereçekleri	52
1.2.4.2. Haber-i Vâhidin Sıhhat ve Kabul Şartları	54
1.2.4.3. Haber-i Vâhidin Bilgi Değeri	63
1.2.5. Ef'âlu'n-nebi: Hz. Peygamber'in Fiilleri	63
1.3. İcmâ: Peygamber Yanılmazlığının Ümmetin Şahsında Sürdürülmesi	66
1.3.1. İcmâın Tanımı ve Mahiyeti	66
1.3.1.1. İcmâ Fikrinin Doğuşu	66
1.3.1.2. İcmâın Tanımı	67
1.3.1.3. İcmâın Rüknü: İcmâın mahiyetini oluşturan temel unsur nedir?	69
1.3.1.4. İcmâın Şartı: İcmâın gerçekleşmesi hangi şartlara bağlıdır?	70
1.3.1.5. İcmâ Ehli: İcmâ kimlerin katılımıyla gerçekleşir?	71
1.3.1.6. İcmâın Dayanağı: İcmâ sadece nass üzerine mi kurulur yoksa içtihat üzerine kurulması da mümkün müdür?	72

1.3.1.7. İcmânın Nakli: İcmânın sonrakilere ulaşması	72
1.3.2. İcmânın Mertebeleri ve Hükümü	72
1.3.2.1. İcmânın Mertebeleri: Her icmâ aynı değerde ve düzeyde midir?	72
1.3.2.2. İcmânın Hükümü: İcmânın inkârının hükümü nedir?	73
1.3.3. İcmânın Hüccet Oluşu	73
1.3.3.1. İcmânın Hüccetliğini Gösteren Deliller	73
1.3.3.2. İcmân Delilleri Hiyerarşisindeki Yeri: İcmâ hangi sırada yer alır? ..	75
1.3.4. İcmânın İşlevi ve Günümüzde İcmâ	75
1.3.4.1. İcmânın İşlevi: İcmâ ne işe yarar?	75
1.3.4.2. Günümüzde İcmâ: İcmâ mümkün mü ve icmâa ihtiyaç var mı? ...	77
2. MÜLHAK DELİLLER: ASLİ DELİLLERİN UZANTISI NİTELİĞİNDEKİ DELİLLER	78
2.1. Önceki Şeriatler: Vahyin Önceki Uygulanışları	78
2.2. Sahâbî Sözü: Beyan Sürecinin Şâhitleri	80
2.3. Medine Ehlinin Ameli: Hicret Yurdunda Oluşan Teamül	84
3. YÖNTEM MAHİYETLİ DELİLLER: ŞER'İ HÜKME ANLAM VE AMAÇ EKSENİNDE ULAŞMANIN YOLLARI	86
Nassların Ta'lili Problemi	86
3.1. Kıyas: Hükümün Uygulama Alanının Anlam Ekseninde Genişletilmesi	89
3.1.1. Genel Olarak Kıyas	89
3.1.2. Kıyasın Mahiyeti ve Tanımı	90
3.1.2.1. Kıyasın Mahiyeti	90
3.1.2.2. Kıyasın Tanımı	91
3.1.3. Kıyasın Hüccet Değeri	92
3.1.3.1. Kıyası Hüccet Kabul Edenlerin Dayanakları	93
3.1.3.2. Kıyası Hüccet Kabul Etmeyenlerin Dayanakları	96
3.1.4. Kıyasın Rükünleri ve Şartları	98
3.1.4.1. Kıyasın Rükünleri	98
3.1.4.2. Kıyasın Şartları	98
3.1.5. İlet	103
3.1.5.1. Genel Olarak	103
3.1.5.2. İletinin Tanımı	105
3.1.5.3. İletinin Bilinme Yolları	105
3.1.5.4. İletinin Şartları	110
3.2. İstihsan: Amaç Uğruna Kuraldan Ayrılmayı Güzel Bulmak	113
3.2.1. Tanımı ve Mahiyeti	113
3.2.2. Yapılış Gerekçesine Göre İstihsan	115
3.2.2.1. Nass Sebebiyle İstihsan	115
3.2.2.2. İcmâ Sebebiyle İstihsan	116
3.2.2.3. Zaruret Sebebiyle İstihsan	116
3.2.2.4. Hafî Kıyas Sebebiyle İstihsan	118
3.3. İstislâh: Amaç Eksenli Yorum	122
3.3.1. Tanımı ve Mahiyeti	122
3.3.2. Maslahatın Kısımları	122
3.3.2.1. Şâri'in İtibar Edip Etmemesi Açısından Maslahatın Kısımları	123
3.3.2.2. Kuvvetlilik Açısından Maslahatın Kısımları	126
3.3.3. Dikkate Alınacak Maslahatın Vasıfları	128

3.4. Istishâb: Değiştirici Delilin Bulunmaması Durumunda	
Mevcut Durumun Sürdürülmesi	129
3.4.1. Istishâbın Tanımı ve Mahiyeti	130
3.4.2. Istishâb Fikrine Dayandırılan Bazı İlkeler	131

İKİNCİ BÖLÜM

HÜKÜM: NORMATİF DÜZENLEME 133

1. HÜKÜM	135
1.1. Hükümün Tanımı ve Mahiyeti	135
1.2. Hükümün Kısımları	136
1.2.1. Teklifi Hüküm	136
1.2.1.1. Teklifi Hükümün Genel Olarak Taksimi	136
1.2.1.2. Teklifi Hükümün Kısımları	139
1.2.2. Vaz'î Hüküm	160
1.2.2.1. Tanım	160
1.2.2.2. Vaz'î Hükümün Kısımları	161
2. HÂKİM	172
3. HÜKMÜN MUHATABI	177
3.1. Mükellef	177
3.2. Teklifin Şartı: Ehliyet	177
3.2.1. Ehliyetin Tanımı	177
3.2.2. Ehliyetin Kısımları	178
3.2.2.1. Vücüb Ehliyeti	178
3.2.2.2. Edâ Ehliyeti	180
3.2.3. Ehliyet Ârızaları	182
3.2.3.1. Semâvî Ârızalar	183
3.2.3.2. Mükteseb Ârızalar	188
4. HÜKMÜN KONUSU OLAN FİİL (MAHKÛM-I FİH)	196
4.1. Tanımı	196
4.2. Mahkûm-ı Fihin Şartları	196
4.3. Mahkûm-ı Fihin Kısımları	198
4.3.1. Allah Hakları (Hukûkullah)	200
4.3.2. Kul Hakları	203
4.3.3. İki Hakkın Birlikte Bulunup Birinin Ağır Bastığı Hak	203

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSTİDLÂL METOTLARI: LAFZÎ MEBHASLER 205

1. LAFZIN MANAYA DELÂLETİ AÇISINDAN TAKSİMİ	208
1.1. Dilde Konulduğu Anlam İtibarıyla Lafız	209
1.1.1. Hâss	210
1.1.1.1. Hâss Lafzın Tanımı	210
1.1.1.2. Hâss Lafzın Hükümü	211
1.1.1.3. Hâssın Kesinliğiyle İrtibatlandırılan Bazı Fikhî Meseleler	211
1.1.1.4. Hâss Kapsamında Değerlendirilen Diğer Lafızlar	214
1.1.2. Âmm	219
1.1.2.1. Âmm Lafzın Tanımı	219
1.1.2.2. Umum İfade Eden Lafızlar	219
1.1.2.3. Âmm Lafzın Hükümü	221

1.1.2.4. Âmm Lafzın Delâletinin Kat'iliği-Zannılığı	
Tartışmasının Sonuçları	223
1.1.2.5. Âmm Lafzın İçerdiği Bazı Fertlere Hasredilmesi	226
1.1.3. Müşterek	229
1.1.4. Cem'-i Münekker	230
1.2. Anlamın Açıklığı-Kapalılığı Açısından Lafız	231
1.2.1. Açık Anamlı Lafızlar	231
1.2.1.1. Zâhir	231
1.2.1.2. Nass	232
1.2.1.3. Müfesser	233
1.2.1.4. Muhkem	234
1.2.2. Kapalı Anamlı Lafızlar	235
1.2.2.1. Hafî	236
1.2.2.2. Müşkil	237
1.2.2.3. Mücmel	238
1.2.2.4. Müteşâbih	239
1.3. Anlama Delâletinin Şekli Bakımından Lafız	240
1.3.1. Nassın İbaresiyile İstidlâl	240
1.3.2. Nassın İşaretiyle İstidlâl	240
1.3.3. Nassın Delâletiyle İstidlâl	245
1.3.4. Nassın Muktezasıyla İstidlâl	251
1.4. Dilde Konulduğu Anlamda Kullanılıp Kullanılmaması İtibarıyla Lafız	252
1.4.1. Hakikat-Mecaz	252
1.4.2. Sarih-Kinâye	253
2. LAFZIN HÜKÜM İFADE ETMESİ AÇISINDAN TAKSİMİ	253
2.1. Emir	254
2.1.1. Emrin Tarifi ve Sygası	254
2.1.2. Emir Sygasının Kullanıldığı Anlamlar	254
2.1.3. Emir Sygasının Delâleti	254
2.1.4. Emrin Tekrarı Gerektirmesi	256
2.1.5. Emrin Fevri Gerektirmesi	258
2.2. Nehiy	259
2.2.1. Nehyin Tarifi, Sygası ve Kullanıldığı Anlamlar	259
2.2.2. Nehyin Gereği	260
2.2.2.1. Nehiy-Kubuh İlişkisi	261
2.2.2.2. Nehiy-Fesâd ve Butlan İlişkisi	263

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANLAMIN KEŞFİ BAĞLAMINDA METİNLER ARASI İLİŞKİ

1. BEYAN TEORİSİ	267
1.1. Genel Olarak Beyan	267
1.1.1. Beyan Nedir?	267
1.1.2. Beyan Yetkisi Kime Aittir?	269
1.1.3. Beyan Ne Tür Lafızlar İçin Söz Konusudur?	269
1.2. Hanefî Beyan Teorisi	270
1.2.1. Beyân-ı Takrîr: Güçlendirici Beyan	270
1.2.2. Beyân-ı Tefsîr: Açıklığa Kavuşturucu Beyan	272
1.2.3. Beyân-ı Tağyir: Değiştirici Beyan	273
1.2.3.1. Müstakil Söz ile Beyan	273
1.2.3.2. Müstakil Olmayan Söz İle Beyan	274

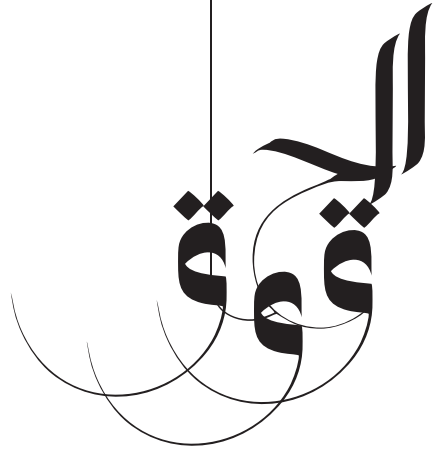
1.2.4. Beyân-ı Zaruret: Beyan Vasıtası Olmayan Bir Şeyle Beyan	275
1.2.4.1. Mantuk Hükümünde Olan Beyan	275
1.2.4.2. Kişinin Halinin Delâletiyle Sabit Olan Beyan	275
1.2.4.3. Aldanmayı Def' Zarureti Sebebiyle Sabit Olan Beyan	276
1.2.5. Beyân-ı Tebdil: Alternatifini Getirmek Suretiyle Beyan	276
2. NESİH TEORİSİ	276
2.1. Neshin Tanımı ve Mahiyeti: Nesih nedir?	277
2.1.1. Neshin Sözlük Anlamı	277
2.1.2. Neshin Terim Anlamı	279
2.2. Neshin İmkânı: Nesih mümkün müdür?	281
2.3. Neshin Mahalli: Nesih ne tür hükümlerde cereyan eder?	282
2.4. Neshin Zamanı	284
2.5. Neshin Şartları	284
2.6. Neshin Gerçekleşme Biçimleri	287
2.6.1. Sabit Bir Hükümün Tamamen Ortadan Kaldırılması	288
2.6.1.1. Hükümün ve Tilavetin/Nazmın Mensuh Olması	288
2.6.1.2. Hükümün Baki, Tilavetin/Nazmın Mensuh Olması	289
2.6.1.3. Tilavetin/Nazmın Baki, Hükümün Mensuh Olması	290
2.6.2. Anlam Daraltması Biçiminde Gerçekleşen Nesih	290
2.6.3. Nass Üzerine Ziyade Biçiminde Gerçekleşen Nesih	293
2.7. Neshi Bilmenin Yolları: Neshin Gerçekleştiğini Nereden Anlarız?	295
2.7.1. Şâri'in Belirtmesi	295
2.7.2. İcmâ	295
2.7.3. Nüzûl ve Vürûd Tarihlerinin Bilinmesi	296
2.7.4. Sahâbi Sözü	296
3. TEARUZ VE TERCİH TEORİSİ	297
3.1. Teâruz Nedir? Teâruzun Rüknu ve Şartları	297
3.2. Tercih Nedir? Tercihin Mahiyeti	297
3.3. Teâruz Durumunda Ne Yapmalı? Tercihin Yöntemi	298
4. TEVİL TEORİSİ	302
4.1. Tevilin Tanımı	302
4.1.1. Sözlük Anlamı	302
4.1.2. Terim Anlamı	303
4.2. Tevilin Gereççesi	303
4.3. Tevilin Alanı	305
4.4. Tevile Elverişli Lafızlar	305
4.5. Tevilin Şartları	307
4.6. Tevilin Tefsir ve İctihattan Farkı	308

BEŞİNCİ BÖLÜM

İÇTİHAHAT: ŞER'İ HÜKME ANLAM EKSENİNDE ULAŞMA ÇABASI	311
1. İÇTİHAHIN DOĞUŞU VE TEMELLENİRİLMESİ	314
1.1. Peygamber Döneminde İctihat	314
1.2. Peygamber Sonrası Dönemde İctihat	316
1.3. İctihadın Meşruiyetinin Temellendirmesi	319
2. İÇTİHAHIN MAHİYETİ, KONUSU VE HÜKMÜ	323
2.1. İctihadın Anlamı ve Kapsamı	323
2.2. İctihat Ehliyetinin Şartları	327
2.2.1. Kaynak Bilgisi	327
2.2.1.1. Kur'an Bilgisi	328

2.2.1.2. Sünnet Bilgisi	328
2.2.1.3. İcmâ Bilgisi	329
2.2.1.4. Arapça Bilgisi	329
2.2.2. Yöntem Bilgisi	331
2.2.3. Kariha: Özel Yetenek	333
2.3. İctihadın Türleri ve Müçtehitlerin Tabakaları	333
2.4. İctihadın Bölünmesi	338
2.5. İctihadın Alanı: İctihadi Konu	338
2.6. İctihadın Hükümü	340
2.6.1. Dini Yükümlülük Açısından Hükümü	340
2.6.2. Günah ve Hata Açısından Hükümü	340
2.7. Müçtehidin Başkasını Taklidi	348
2.8. İstiftâ Ve Müsteftî	349
2.9. İctihadın Sürekliliği Meselesi ve İctihat Hareketleri	351
2.9.1. İctihat Kapısının Kapanması Tartışması	351
2.9.2. Müçtehitsiz Asır Tartışması	354
2.9.3. Serbest İctihat Çağruları ve Seçmecî Yaklaşım	355
2.9.4. Sistematik Ekol İctihadi	357
EKLER	359
SORULARIN CEVAPLARI	361
İTİRAZLARIN CEVAPLARI	367
KİTAPTA ADI GEÇEN ŞAHISLARIN KISA HAYAT HİKÂYESLERİ	372
KAYNAKÇA	385
DİZİN	393

ÖN SÖZ

Bugün İlahiyat Fakültelerinde İslam Hukuk Usulü adıyla okutulan fıkıh usulü ilmi, İslam bilimleri arasında merkezî bir öneme sahiptir. Çünkü esasında fıkıh usulü sadece fıkıh için değil, bazı noktalarda diğer İslami disiplinler için de zemin oluşturacak bir potansiyele sahiptir.

Geçmişte fıkıh usulü, Kur'an hitabının sahih anlamının temellendirilmesi ve yorum metodolojisi hususunda dinin aynı asıllarını merkeze alan İslam bilimlerine ortak bir zemin teşkil etmiş ve bu sayede Müslüman bilginler arasında genel olarak ortak bir entelektüel dil oluşmuştur.

Ancak fıkıh usulünün günümüz ilahiyat öğretiminde bu önemine layık bir ilgi gördüğü söylenemez. Fıkıh usulünün sözü edilen asli hüviyet ve işlevinden uzaklaşmasının temelde iki sebebi vardır. Bunlardan birincisi, fıkıh usulünün içerdiği teorik derinlik ve terminolojik zenginlik sebebiyle ihata edilmesinin güçlüğü; ikincisi ise modern dönemdeki yanlış fıkıh usulü tasavvurudur.

Gerekli ilgi ve yeterli emek verilmediğinde sahip olduğu teorik derinlik ve terminolojik zenginlik fıkıh usulünün gereği gibi ihata edilememesine yol açmakta, bu durum da çoğu kez bir yılgınlığa sebebiyet verebilmektedir. Buna birçok ilahiyatçı meslektaşımızın fıkıh usulündeki bu teorik derinlik ve terminolojik zenginliğin ilahiyat öğrencilerinin mezuniyet sonrası iş alanları açısından pek gerekli olmadığını savunmaları da eklendiğinde bu derste takip edilmek istenen kitabın kolaylığının bir tercih nedeni haline gelmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Yanlış fıkıh usulü tasavvuru derken, özellikle modern dönemde fıkıh usulünün bütünüyle bir içtihat metodolojisi olarak görülmesini kastedi-

yoruz. Bu yanlış tasavvur modern dönemde onun yeni içtihadın zemini olarak kurgulanmasına yol açmıştır. Büyük ölçüde bir işlev saptırması anlamına gelen bu kurgu, maalesef çağdaş fıkıh usulü kitaplarının genelini etkilemiş gözükmektedir.

Hâlbuki fıkıh usulünün temel işlevi, Hz. Peygamber'den itibaren yaşanarak intikal eden dinin geriye dönük olarak temellendirilmesidir. Biz uzun yıllardan beri dikkat çektiğimiz bu işlevi kısaca, *sahih anlamın temellendirilmesi* olarak adlandırıyoruz. Bu işlev, modern dönemde ona atfedilen sükseli işleve nispetle ilk bakışta basit ve önemsiz görünebilir; ancak *sahih bir din anlayışının varlığı* esas itibarıyla bu işlevin sürdürülmesine bağlıdır. Fıkıh usulünün, *sahih anlamın tespit edilmesi* ve *tahriften korunması* boyutunun ihmal edilmesinin sonuçlarını, günümüz İslam toplumlarındaki dinî düşüncenin yüzeyselleşmesinde ve popülerleşmesinde açıkça görebiliyoruz. Hatta akademik camiada bile metodolojik ve sistematik olmayan söz ve yazıların görülmesi, hem usulün bu temel işlevinin göz ardı edilmesine hem de genel olarak usulün ihmal edilmesine bağlanabilir.

İlahiyat fakültelerinde fıkıh usulünün, önemine yakışır ve tarihsel tecrübedeki asli işlevine uygun bir şekilde okutulması gerektiğini düşünmekle beraber bugünkü ilahiyat tasavvur ve müfredat anlayışı içerisinde bu pek mümkün değildir. Bununla birlikte bu kitabı hazırlarken en azından “hâlihazırdaki İlahiyat fakültelerinde okuyan öğrenci fıkıh usulü ile ilgili olarak asgari neyi bilmeli, hangi terimlerden ve problemlerden haberdar olmalı?” sorusunu göz önünde tutmaya çalıştık. Elbette ki fıkıh usulü bu kitapta yazılanlardan ibaret değildir.

Bu kitapta yapmaya çalıştığımız şey esas itibarıyla şudur:

- 1) Fıkıh usulünün konularını ve terimlerini ana hatlarıyla tanıtmak
- 2) Anlam ve hükmün nasıl temellendirildiğine ve bu süreçte hangi endişelerle nelere dikkat edildiğine işaret etmek
- 3) Fıkıh usulünün mahiyet ve işlevine ilişkin sağlıklı bir tasavvur oluşturmak

Esasında daha önce Eski Diyanet İşleri Başkanımız sayın Prof. Dr. Mehmet Görmez bana “*Usul kitabını bir yere vermeyin. Diyanet olarak biz basalım.*” demişti. Bu nedenle kitabı Ağustos sonunda oraya vermeyi planlıyordum. Onun görevi bırakması ve tam bu esnada FCR bünyesinde faaliyet gösteren Bilimsel Araştırma Yayınları tarafından İlahiyat Ders

Kitapları Projesine dâhil edilmesi teklifi geldi. Bunun üzerine daha önce kendi imkânlarımızla Kayseri’de ilk üç baskısını yaptığımız bu kitabın Bilimsel Araştırma Yayınları tarafından basılması teklifini kabul ettim.

Ders notu mahiyetindeki bu kitaptan sonra birçok hocamızın istek ve beklentilerine cevap vermek üzere nispeten daha derin tahlil ve tartışmaların yer alacağı Fıkıh Usulü kitabının yazımıyla ilgilenmek istiyorum, inşallah.

Bu çalışmadaki farklı düzeylerde katkıları için asistanlarım Doç. Dr. Davut İltaş, Yrd. Doç. Dr. Menderes Gürkan, Yrd. Doç. Dr. Osman Bayder ve Arş. Gör. Tuğba Gül’e kalbi teşekkürlerimi sunmak isterim. Bu baskıda hadislerin tahririni Arş. Gör. Selman Demirboğa, metinde adı geçen âlimlerin kısa tanıtımlarını Osman Bayder, son okumayı Tuğba Gül yaptı. İlk baskıları inceleyen ve görüş bildiren meslektaşlarıma özellikle teşekkür ederim.

Gayret bizden, başarılı sonuç Rabbimizdendir.

Prof. Dr. H. Yunus APAYDIN
Kayseri, Ağustos 2017